

Mikro PC
1/1996

Sanat hämäävät

Kirjoittaja Fred Karlsson on Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen professori ja monikielisen kieliteknologian tutkimusyksikön johtaja. Hän on tutkinut erityisesti kieliopin teoriaa ja automaattista lauseenjäsennystä.

Tietokone, tietoyhteiskunta, tietoverkko, sisältöteollisuus? Sanoilla on taipumus hämätä. Kun kompuutterit tulivat Suomeen, niistä alettiin käyttää sanaa "tietokone". Muissa kielissä oltiin vaatimattomampia. Englannin "computer" tarkoittaa laskukonetta, ruotsin "datamaskin" tai "dator" on lähinnä datakone. Saksa lainasi englannista sanan "Computer", ranskan kielessä otettiin käyttöön neutraali "ordinateur".

Nimitys "datakone" tuntuisi parhaalta, ainakin jos tavoitteena on, että sanat mahdollisimman realistisesti kuvaisivat maailmaa. Atk:ssa laskemisen osuus on kutistunut. Eihän esimerkiksi pelaaminen tai tekstinkäsittely ole varsinaista laskentaa.

Tietoa on monenlaista. Tyypillisesti tarkoitamme tällä maailman hahmotusta, joka perustuu kokemukseen, muistiin ja sosiaalisiin suhteisiin, ja jolla aina on aktiivinen tietäjä, nimittäin yksittäinen ihminen.

Tieto on hämääräjaista, monisyistä ja perustuu jatkuvaan päättelyyn. Tällainen arkitieto on ihmisen kehityshistorian kannalta tiedon jaloin laji. Tätä tietoa ei asiantuntijajärjestelmissä ole pystytty mallintamaan. Onhan tietokone edelleenkin vain kone, joka lukee, käsittelee ja tulostaa merkkejä annettujen syntaktisten sääntöjen mukaan. Kone näkö ja koneen liikkuminen eivät vielä ole tätä perusasetelmaa muuttaneet.

Vastaavia sanakompia on muitakin. Jo 20 vuotta on puhuttu "tietoyhteiskuntaan" siirtymisestä. Kohtuullisempaa olisi puhua informaatioyhteiskunnasta tai tietotekniikkayhteiskunnasta (niin kuin kollegani Ilkka Niiniluoto on ehdottanut). Kuten hyvin tiedämme, englantilaiset käyttävät termiä "information society", ruotsalaiset "informationssamhälle" jne.

Toisekseen "tietoyhteiskuntaan" siirtyminen alkoi vuosituhsia sitten. Hyvin perusteiden voi väittää, että kirjoitustaidon keksiminen noin 5000 vuotta sitten oli ratkaisevampi hyppäys kuin atk-laitteiden ilmaantuminen 1900-luvulla. Kynä on vaikuttanut suunnattomasti syvällisemmin ihmiskunnan ja sen tiedon kehitykseen kuin tietokone.

Nyt myös "tietoverkot" ovat ajankohtaisia. Nämä ovat fyysisiä verkko-yhteyksiä. Poikkeavatko ne oikeastaan oleellisesti puhelinkaapeleista?

Aivan uusi käsite on "sisältöteollisuus". Edessäni on kaksikin uutta kannanottoa, joissa hoptutetaan kehittämään tätä uutta teollisuuden haaraa. EU:n I&T Magazinen numerossa 18 (lokakuu 1995) Frans de Bruine, DGXIII/En korkeimpia johtajia, tekee selkoa nykytilanteesta. Hän määrittelee sisällön näin: se on dataa, tekstiä, ääntä ja kuvia, jotka toistetaan analogisessa tai digitaalisessa muodossa ja välitetään paperilla, mikrofilmillä, magneettisesti tai optisesti.

Tässä de Bruine tulee kuitenkin samaistaneeksi sisällön sen ulkoiseen muotoon, kantajaan tai välittäjään. Tämä on vaarallinen ajatusharha.

Sisällöt eivät ole aineellisia. Lähettäjä voi yrittää välittää jonkin tarkoittamansa sisällön, mutta vastaanottajan tulkinta saamastaan viestistä on silti hänen oman tulkintaprosessinsa tulosta. Sanoman ulkomuoto antaa vihejiä tarkoituksesta sisällöstä, mutta se ei ole samaa kuin sisältö. Sisältöä ei voi redusoida dataksi, ääneksi jne.

Opetusministeriömme on juuri julkistanut Suomi tietoyhteiskunnaksi -ohjelmansa. Tässäkin ohjelmassa sisältöteollisuus mainitaan. Mitä siis sisältöteollisuus voisi olla? Ei pelkkää multimedia- tai painotekniikkaa.

Keskeisintä on sen hahmottaminen ja ymmärtäminen, mitä kulloisillakin "tietotuotteilla" halutaan viestiä. Kysymys on siis kaikenlaisen tiedon ymmärtämisestä ja strukturoinnista.

Usein tieto on ilmaistu tavallisella kielellä. Interaktiiviset opetusovellukset ja laajojen tietomassojen kuten tietosanakirjojen strukturointi ovat ajankohtaisia esimerkkejä. Tällaisten "sisältötuotteiden" aikaansaaminen edellyttää uudenlaista yhteistyötä eri alojen taitajien välillä, ja uudenlaista ennakkoluulottomuutta oppilaitosten aineyhdistelmien koostamisessa. Kohta tulee esim. olemaan pula henkilöistä, jotka ovat harrastaneet sekä tietotekniikkaa että humanistisia aineita ja kasvatustiedettä!